

ONDER DE STREEP

Economische analyse regeneratieve melkveehouderij

Kun je als natuurinclusieve boer ook een goede boterham verdienen? In dit project is een methodologie ontwikkeld om bedrijven economisch en financieel te analyseren en worden 13 regeneratieve en natuurinclusieve melkveebedrijven aan de hand van deze brede set van economische en financiële indicatoren geanalyseerd. De belangrijkste bevindingen van dit project zijn in het kort:

- Het is voor regeneratieve bedrijven mogelijk om tot een goed verdienenmodel te komen: 11 van de 13 bestudeerde bedrijven behalen een inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid dat hoger is dan het landelijk gemiddelde, 6 van de 13 bedrijven halen een hoger bedrijfsresultaat gewone bedrijfsuitoefening dan een referentiegroep van gangbare boeren in Noord-Nederland. Door de kleine steekproef betekent dit niet dat natuurinclusieve boeren het economisch beter doen dan andere boeren, maar het toont wel aan dat een goede boterham mogelijk is voor regeneratieve melkveehouders.
- Elk bedrijf is anders: er blijkt uit het onderzoek niet één allesbepalende factor dat het verdienenmodel maakt of breekt en er is niet één indicator waarop je alle bedrijven kunt vergelijken en beoordelen. Dit vraagt om het maken van keuzes en om ondernemerschap, creativiteit en vakmanschap, passend bij de boer en diens omgeving en een brede blik op het vlak van de economische prestaties. Wil je als boer vooral kosten besparen, minder uren maken of juist de hoogste marge? Tegelijkertijd blijkt dat het niet zo is dat een natuurinclusief bedrijf afhankelijk is van het hebben van een nicheproduct, neventak of nabijheid van een grote stad om tot een positief resultaat te komen.

De gekozen indicatoren geven gezamenlijk inzicht in het verdienenmodel en verdienenvermogen van regeneratieve melkveehouderij. Samen vormt deze set van indicatoren een methodologie die beschikbaar is voor iedereen die zelf met vergelijkbare analyses aan de slag wil. In dit project is de ontwikkelde methodologie toegepast op een eerste groep van natuurinclusieve boeren. Om meer te kunnen zeggen over het verdienenvermogen van natuurinclusieve melkveehouderij is het van belang dat deze methodologie breder wordt toegepast. Zo kan steeds meer data worden verzameld en kunnen conclusies worden getrokken op basis van een grotere dataset. Daarnaast helpt het toepassen van deze methodologie boeren om zelf meer inzicht te krijgen in de economische en financiële aspecten van hun bedrijfsvoering. Iedereen die zelf met de methode aan de slag wil, kan deze vinden op <https://wij.land//kosten-batenanalyse>

Aanleiding

Bij verschillende partijen binnen het werkveld van regeneratieve en natuurinclusieve landbouw bestond er de wens om op integrale wijze het verdienenmodel en verdienenvermogen van regeneratieve en natuurinclusieve melkveebedrijven in beeld te brengen. Enerzijds klinkt vaak het geluid dat natuurinclusieve landbouw geen verdienenmodel heeft, anderzijds werken zij dagelijks met bedrijven die aangeven dat zij met hun manier van werken

tot een prima resultaat kunnen komen. Dit project heeft daarmee als doel om een methodiek te ontwikkelen waarmee bedrijven economisch kunnen worden geanalyseerd en om deze methodiek toe te passen bij een eerste studiegroep.

Aanpak

Om op een betekenisvolle manier inzicht te krijgen in de bedrijfsvoering van natuurinclusieve bedrijven is het

Benieuwd naar het verhaal achter de cijfers? Op pagina 11 geven we de resultaten een gezicht aan de hand van enkele deelnemende boeren en krijg je inzicht in hoe zij tot een gezonde bedrijfsvoering komen.

Peter Oosterhof

Joost van Schie

van belang om een bedrijf op verschillende manieren te analyseren. Er is niet één indicator die alle informatie over een bedrijf in één getal kan vatten. Het project is daarom gestart met het identificeren van relevante indicatoren voor het meten van financiële en economische prestaties. Hierbij zijn we enerzijds aangesloten bij gangbare indicatoren, maar hebben we ook methoden geselecteerd die andere inzichten bloot kunnen leggen. Aan de hand van gesprekken met diverse experts, deelnemende boeren en een klankbordgroep, samengesteld uit partijen uit het werkveld, zijn we tot een compacte set indicatoren gekomen:

is vervolgens toegepast op een eerste studiegroep. Binnen deze studie zijn 13 bedrijven geanalyseerd, verspreid over twee geografische clusters: Het Westelijk Veenweidegebied en Noord-Nederland. Na een eerste selectie door Wij. land, Vogelbescherming en Living Lab Fryslân, hebben 13 bedrijven zich aangemeld voor deelname. Hierbij waren de volgende richtsnoeren het uitgangspunt wat betreft natuurinclusiviteit:

- Bedrijfseconomisch
 - » Saldo (aangevuld met vergoedingen voor natuurbeheer)
 - » Bedrijfseconomisch resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveetak
 - » Bedrijfseconomisch resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf
 - » Bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat (met inprijzing arbeid en vermogen)
 - » Activity Based Costing (bestaande uit Aan- en verkoop voer, Voerverwerking, Voerwinning, Melken, Veeverzorging, Huisvesting, Management)
- Financieel
 - » Resultaat fiscale winst- en verliesrekening
 - » Inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid
- Maximaal 2 GVE/ha.
- Minimaal 12u weidegang in de periode 15 maart - 15 november.
- Minimaal 80% blijvend grasland.
- Toepassen van stimulerende maatregelen bodembioologie (zoals ruige mast, compost en/of bokashi).
- Toepassen van kruidenrijk grasland.
- Het nemen van extra maatregelen op het vlak van weidevogelbeheer, biodiversiteit en/of landschapselementen.
- Identificeren zichzelf als natuurinclusief en/of regeneratief.

De geselecteerde indicatoren worden uitgebreider uiteengezet in de Memo Methodologie Kosten Baten Analyse Regeneratieve Melkveehouderij. Daarnaast is er een rekenblad ontwikkeld. De memo en het rekenblad zijn vrij beschikbaar en te downloaden via de website van Wij. land: <https://wij.land/kosten-batenanalyse>. Dit stelt andere boeren, adviseurs, onderzoekers en belangstellenden in staat om soortgelijke analyses uit te voeren. Deze methodiek

Na selectie zijn met alle boeren keukentafelgesprekken gevoerd waarbij inzicht is verkregen in de belangrijkste karakteristieken van het bedrijf en de wijze van bedrijfsvoering. Na deze kennismaking hebben de ondernemers inzicht gegeven in hun boekhouding. Aan de hand van deze boekhouding hebben wij vervolgens de methodiek kunnen toepassen. Daarnaast hebben de boeren andere benodigde informatie aangeleverd, zoals algemene

Overzichtstabel															
Boeren	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Gemiddelde	Referentie
Aantal koeien	81	78	79	106	118	100	180	196	60	145	120	50	66	106,1	137*
Aantal ha	80	85	71	97	86	40	101	125	40	253	70	53	94	91,8	83*
Aantal koeien/ha	1,02	0,92	1,11	1,10	1,37	2,50	1,79	1,57	1,50	0,57	1,73	0,94	0,70	1,3	1,65*
Melkpr/koe/jaar	4.613	5.963	5.906	6.037	7.640	7.383	9.816	9.808	5.284	5.810	3.501	5.667	4.757	6.322	9.157*
Meetmelkproductie	373.679	465.124	466.570	639.966	901.465	738.271	1.766.859	1.922.294	317.032	842.491	420.140	283.327	313.935	727.012	1.355.044
Neventak	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Nee	Ja		
Gangbaar/biologisch/ biologisch-dynamisch	BIO	BD	BD	BIO	BIO	BIO	G	G	BIO	BIO	BIO	BIO	BIO		
Uitkomstvariabelen bedrijfseconomische analyse															
Saldo	198.670	238.487	273.535	271.980	337.611	248.673	366.044	480.807	133.113	441.213	253.149	175.828	156.715	275.063	339.943*
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveehouderij	15.352	135.504	130.032	82.667	148.650	92.275	134.490	64.860	58.174	114.144	126.564	63.409	50.262	93.568	105.266*
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf	22.216	125.648	130.032	82.667	148.650	92.275	134.490	65.895	60.377	182.139	144.251	71.064	47.709	100.570	105.266*
Uitkomstvariabelen bedrijfseconomische analyse per koe															
Saldo	2.453	3.058	3.462	2.566	2.861	2.487	2.034	2.453	2.219	3.043	2.110	3.517	2.374	2.664	2.474*
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveehouderij	190	1.737	1.646	780	1.260	923	747	331	970	787	1.055	1.268	762	958	766*
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf	274	1.611	1.646	780	1.260	923	747	336	1.006	1.256	1.202	1.421	723	1.014	766*
Uitkomstvariabelen bedrijfseconomische analyse per hectare															
Saldo	2.493	2.806	3.853	2.813	3.926	6.217	3.635	3.859	3.336	1.747	3.642	3.318	1.660	3.331	4.081*
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveehouderij	193	1.594	1.831	855	1.728	2.307	1.336	521	1.458	452	1.821	1.196	532	1.217	1.264*
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf	279	1.478	1.831	855	1.728	2.307	1.336	529	1.513	721	2.076	1.341	505	1.269	1.264*
Uitkomstvariabelen bedrijfseconomische analyse per 100 kilogram meetmelk															
Saldo	53,17	51,27	58,63	42,50	37,45	33,68	20,72	25,01	41,99	52,37	60,25	62,06	49,92	45,31	25,09*
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveehouderij	4,11	29,13	27,87	12,92	16,49	12,50	7,61	3,37	18,35	13,55	30,12	22,38	16,01	16,49	7,77*
Resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf	5,95	27,01	27,87	12,92	16,49	12,50	7,61	3,43	19,04	21,62	34,33	25,08	15,20	17,62	7,77*
Uitkomstvariabelen bedrijfseconomische analyse															
Bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat	-39.493	36.701	70.745	48.022	43.590	11.694	-50.847	-15.863	12.841	163.903	75.993	14.625	-861	28.542	-5.593*
Betalingscapaciteit	57.007	174.158	166.105	161.282	131.526	153.325	91.957	113.447	45.850	329.627	189.865	74.964	77.542	135.897	138.950*
Betalingscapaciteit per 100 kg MM	15,26	37,44	35,60	25,20	14,59	20,77	5,20	5,90	14,46	39,13	45,19	26,46	24,70	23,84	10,46*
Marge boven kritieke opbrengstprijis per 100kg mm	8,53	28,06	28,31	15,34	11,02	10,01	-3,95	-3,10	14,42	27,59	34,17	17,82	20,04	16,02	0,63*
Financieel															
Resultaat winst en verliesrekening	20.735	161.232	137.755	82.470	103.280	72.166	124.000	110.318	58.884	164.352	172.564	87.166	43.646	102.967	
Aantal aje	1,0	3,0	1,5	1,0	2,0	1,5	2,0	2,0	1,0	2,0	2,0	2,0	1,8	1,8	
inkomen uit bedrijfsvoering p/oaje	20.735	53.744	91.837	82.470	51.640	48.111	62.000	55.159	58.884	82.176	86.282	43.583	24.941	58.582	43.000**

* vergeleken met referentiegroep Alan Accountants & Adviseurs

** vergeleken met raming WUR

gegevens over hun bedrijf en omtrent hun tijdsbesteding.

Resultaten

Zoals beschreven zijn zowel bedrijfseconomische als financiële indicatoren meegenomen in het in beeld brengen van de economische en financiële prestaties van de deelnemende bedrijven. Eerst zullen wij de bedrijfseconomische indicatoren bespreken en een inkijkje geven in verschillen in bedrijfsstructuur. Vervolgens zullen we aan de hand van de financiële indicatoren het verdienvermogen van de bedrijven uit de studiegroep uiteenzetten.

Bedrijfseconomische resultaten

De bedrijfseconomische invalshoek betreft het kijken naar het verdienvermogen van het bedrijf op verschillende niveaus: zo kijken we naar verschillende indicatoren die steeds meer kosten en opbrengsten includeren in het saldo. Deze indicatoren zijn ook berekend voor een referentiegroep: boerenbedrijven uit een bedrijfseconomische studiegroep van meer dan 100 boeren in Noord-Nederland. De boeren uit deze referentiegroep hebben met name gangbare bedrijven, zonder neventak en nemen niet deel aan agrarisch natuurbeheer. Door het gebruiken van een referentiegroep kunnen we prestatie van de deelnemende bedrijven duiden.

Hoewel de onderzoeksgroep bescheiden van omvang is en de onderlinge spreiding aanzienlijk, laten de resultaten zien dat de onderzochte bedrijven over de hele linie vergelijkbaar presteren als een referentiegroep op de bedrijfseconomische indicatoren. Wanneer een integrale indicator van de bedrijfsprestatie wordt onderzocht, zoals het resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf, zien we dat de referentiegroep ongeveer in het midden ligt van de studiegroep (zoals te zien in Figuur 4).

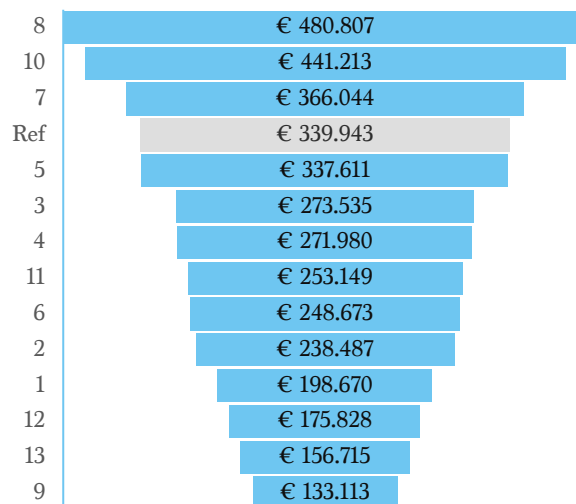
Saldo

Het saldo is een indicator die binnen de agrarische wereld vaak gebruikt wordt als indicator van de economische prestatie van een bedrijf. Hierbij wordt gekeken naar de opbrengsten verminderd met de toegerekende kosten, zoals voor voer of veeverzorging. In de ontwikkelde methodologie hebben wij aan dit saldo ook beheervergoedingen voor natuurbeheer en subsidies toegevoegd. In de spreidingsdiagram (figuur 1) is te zien wat de spreiding is binnen de studiegroep. Van de 13 deelnemende boeren scoren er 3 hoger dan de referentiegroep. Wel valt op dat de spreiding erg groot is binnen de groep. Zo scoort het hoogst presterende bedrijf 41% hoger dan de referentiegroep, en het laagst presterende bedrijf 66% slechter dan de referentiegroep. Als natuurinclusieve boer is het dus

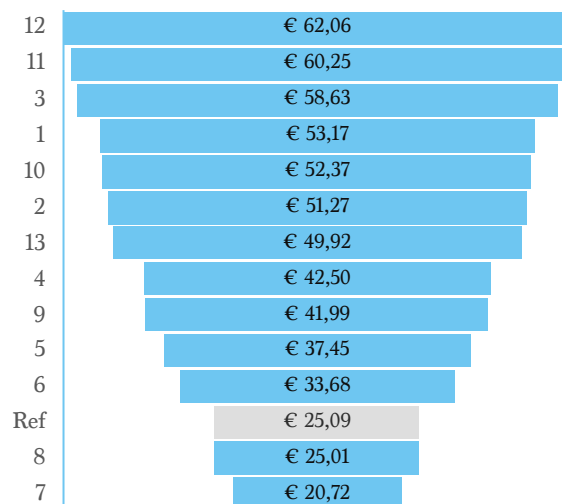
mogelijk een hoog saldo te halen.

De 4 boeren uit de studiegroep met de hoogste melkproductie, zijn ook de 4 boeren die het hoogst scoren op het saldo. Wanneer we het saldo uitdrukken per 100 liter meetmelk (figuur 2) zien we dat andere boeren het hoogste saldo behalen. Nog steeds is er een grote spreiding binnen de groep. Van de studiegroep behalen hier 11 van de 13 bedrijven een hoger saldo per 100 kg meetmelk dan de referentiegroep. Wat opvalt bij het schalen van het saldo op bedrijfsniveau naar kilogram meetmelk, is dat twee van de hoogst presterende bedrijven bij het saldo op bedrijfsniveau het laagst scoren wanneer dit saldo wordt uitgedrukt per kilogram meetmelk. Zij hebben dus een laag saldo per 100 kg meetmelk, maar produceren wel heel veel melk. Daarmee behalen zij toch een hoog saldo op bedrijfsniveau.

Figuur 1: Spreiding saldo

Figuur 2: Spreiding saldo per 100 kg meetmelk

Andersom zijn er bedrijven die een hoger saldo per 100 kg meetmelk behalen, maar door een lage melkproductie een lager saldo op bedrijfsniveau behalen dan de referentiegroep. Deze scores blijken overigens niet voorspellend voor de andere indicatoren: een hoger saldo betekent niet per se een hoger bedrijfsresultaat of hoger inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid.

Resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveetak

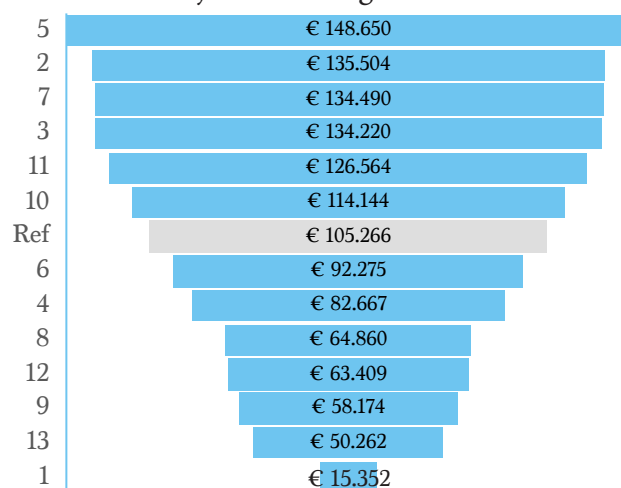
Bij het resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveetak worden ook de niet- toegerekende kosten meegenomen. Ook hier is wederom grote spreiding zichtbaar: 6 van de 13 bedrijven uit de studiegroep scoren hier boven de referentiegroep (figuur 3). Ook zien we hier dat de rangschikking van de bedrijven sterk verandert ten opzichte van het saldo. Waar bij het saldo met name de grotere bedrijven met een hoge melkproductie en veel koeien een betere prestatie lijken te leveren, zijn bij het resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf de grootste bedrijven niet per se de koplopers. De referentiegroep, die met een gemiddelde melkproductie van 1,3 miljoen kg meetmelk ook meer produceert dan 11 van de 13 bedrijven uit de studiegroep, zou hier dan ook op de zevende plek staan in vergelijking met de vierde plaats bij het saldo op bedrijfsniveau.

Resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf

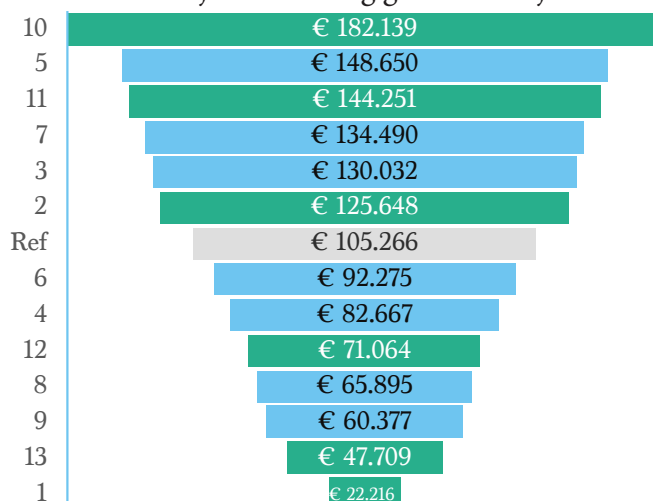
Het resultaat gewone bedrijfsuitoefening van het gehele bedrijf vult het resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveetak aan - hier worden namelijk ook de inkomsten en kosten uit de neventak meegenomen. Wanneer het over regeneratieve melkveehouderij gaat, bestaat soms het beeld dat een dergelijke vorm van bedrijfsvoering alleen mogelijk is als je naast je melkvee ook nog allerlei andere activiteiten organiseert, zoals een boerderijwinkel of het maken van kaas. Dat lijkt voor deze groep boeren niet zo te zijn. Zo hebben slechts zes van de dertien boeren een neventak. Bij deze boeren, is de neventak slechts verantwoordelijk voor 11% van het resultaat gewone bedrijfsuitoefening van het gehele bedrijf. Daarnaast blijkt bij de onderzochte bedrijven ook niet dat bedrijven met een neventak per definitie een hoger resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf hebben. Dit is te zien in de spreidingsdiagram (figuur 4), waarbij de bedrijven met neventak groen zijn gemarkeerd. Ook bedrijven zonder neventak, zijn bijvoorbeeld in staat een hoger resultaat te behalen dan de referentiegroep. Dit onderzoek lijkt daarmee indicaties te geven dat het opzetten van een neventak niet noodzakelijk is voor het voeren van een natuurinclusief bedrijf.

De spreiding binnen de groep is ook voor het resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf aanzienlijk.

Figuur 3: Spreiding resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveetak

Figuur 4: Spreiding resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf

Zo scoort het best presterende bedrijf 73% hoger dan de referentiegroep, en het laagst presterende bedrijf 78% lager dan de referentiegroep. Het gemiddelde van de referentiegroep ligt ongeveer in het midden van de spreiding van de resultaten. Uit het onderzoek is niet één aanwijsbare verklaring te destilleren waarom bepaalde bedrijven een beter resultaat halen dan andere. Er lijken dus verschillende bedrijfsmodellen te zijn die tot een goed resultaat kunnen leiden. Het is dus aan de boer zelf om tot een passende bedrijfsvoering te komen die aansluit bij de eigen situatie en de persoonlijke wensen om tot een kloppend verdienmodel te komen. Dit vraagt om vakmanschap, ondernemerschap en creativiteit en om het maken van keuzes.

Bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat

Bij deze benadering, die bedrijfseconomisch het meest allesomvattend is, kijken we naar het bedrijfseconomisch

bedrijfsresultaat (figuur 5). Deze verschilt van het resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf, onder andere doordat hier ook een inprijzing van eigen arbeid en vermogen wordt toegepast. Deze indicator laat daarmee zien hoe het bedrijf presteert onafhankelijk van contextfactoren zoals grondpositie of beschikbare arbeid. Opvallend is dat bij deze indicator de referentiegroep een negatief bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat behaalt, terwijl zij een positief resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf behalen. Een negatieve score betekent dat een boer onvoldoende beloond wordt voor de inzet van eigen arbeid, risico en vermogen (bijvoorbeeld van grond).

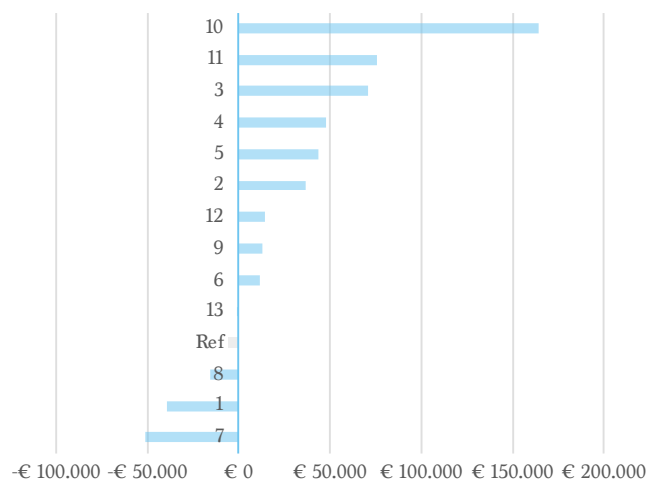
Op deze indicator scoren 10 van de 13 bedrijven uit de studiegroep hoger dan de referentiegroep. Er zijn een aantal observaties te maken die kunnen duiden waarom de studiegroep beter presteert dan de referentiegroep:

- Binnen de studiegroep hebben 11 van de 13 bedrijven lagere berekende rentelasten over onroerende zaken. Onder deze onroerende zaken vallen zowel grond in eigendom als gebouwen. De hogere berekende rente voor de referentiegroep is deels te verklaren doordat deze groep gemiddeld meer grond in eigendom heeft dan 10 van de bedrijven uit de studiegroep. Dit kan betekenen dat eigen vermogen in de vorm van grond en onroerend goed lager of zelfs negatief rendeert.
- De boeren uit de studiegroep hebben ook lagere afschrijvingskosten voor machines en werktuigen (11 van de 13) en voor de melkinstallatie (12 van de 13), dan boeren uit de referentiegroep.
- Daarnaast hebben 10 van de 13 boeren uit de studiegroep lagere kosten voor productierechten en maken 8 van de 13 boeren hier überhaupt geen kosten hiervoor.
- In arbeidsinzet lijken geen verschillen tussen de referentiegroep en de studiegroep. Hoewel er binnen de studiegroep over het algemeen iets meer gebruik wordt gemaakt van betaalde arbeid, is de eigen arbeid in de referentiegroep hoger, wat binnen deze benadering tot een nagenoeg gelijke arbeidsinzet leidt. Bij het resultaat gewone bedrijfsuitoefening wordt eigen arbeid juist niet meegenomen, betaalde arbeid wel.

Activity Based Costing

Activity Based Costing is een methode waarbij kosten en arbeid aan specifieke activiteiten worden toegerekend om te zien hoe kosten binnen een bedrijf verdeeld zijn. Dit maakt het mogelijk te zien waar binnen een bedrijf de meeste kosten worden gemaakt. De volgende activiteiten worden binnen het melkveebedrijf onderscheiden: aan- en verkoop van voer, voerverwerking, voerwinning, veeverzorging, melken, huisvesting en management. Aan de activiteiten

Figuur 5: Spreiding bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat

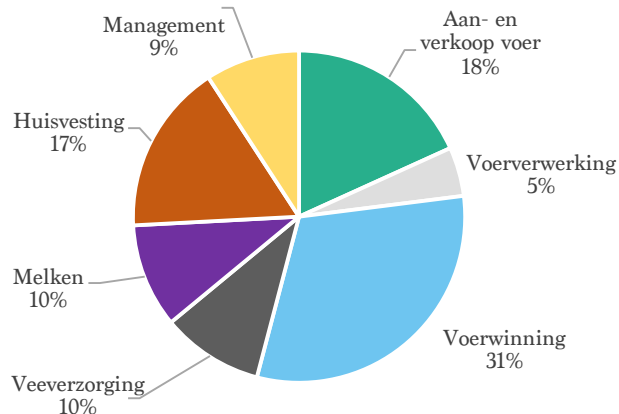
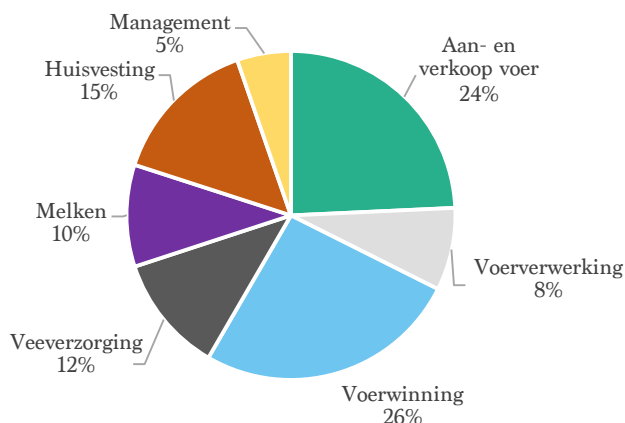

worden vervolgens kosten toegerekend. Ook wordt er aan de hand van een ingevulde arbeidsurenkaart berekend hoeveel arbeid bij welke activiteit wordt ingezet, welke vervolgens op geld wordt gezet.

Deze methode stelt boeren in staat om te zien hoe bepaalde bedrijfskeuzes leiden tot hogere of lagere kosten en is binnen bedrijfseconomische studiegroepen waardevol om bedrijven onderling te vergelijken en de verschillen te bespreken. Deze methode geeft op bedrijfsniveau veel inzicht, maar de (gemiddelde) resultaten zijn minder sprekend voor het trekken van conclusies over het verdienvermogen van de natuurinclusieve melkveehouderij als geheel. Ze laten vooral zien hoe kosten zijn verdeeld en waar mogelijkheden tot besparing liggen, maar een deel van de kosten zijn ook communicerende vaten: lagere kosten binnen één activiteit, zoals lagere kosten voor voeraankoop, gaan dan vaak samen met hogere kosten voor een andere activiteit, zoals voerwinning van eigen land. In figuren 6 & 7 is de verdeling van kosten binnen de studiegroep en referentiegroep te zien.

In deze figuren zijn de kosten per bedrijf voor de verschillende activiteiten uitgedrukt als percentage van het geheel. Wat opvalt allereerst opvalt is dat het aandeel van kosten en arbeid dat aan de gehele activiteit 'voeren' wordt besteed bijna gelijk is: 58% voor de referentiegroep, 54% voor de studiegroep. De verdeling binnen deze activiteit verschilt echter wel: zo heeft de referentiegroep een groter aandeel aan- en verkoop van voer, waarbij de bedrijven uit de studiegroep een relatief groter aandeel aan voerwinning besteden. Ook de activiteit 'voerwerking' neemt een lager aandeel van de kosten en arbeid in bij de bedrijven uit de studiegroep. Dit is waarschijnlijk te verklaren doordat de bedrijven uit de studiegroep meer weidegang aanhouden.

Figuren 6 & 7: kostenverdeling voor studiegroep & referentiegroep

Daarnaast is ook het aandeel van arbeid en kosten van veeverzorging hoger in de referentiegroep dan in de twee bedrijven uit de studiegroep. De boeren uit de studiegroep zijn juist weer relatief meer arbeid en kosten kwijt aan huisvesting en management.

Financiële resultaten

Naast de bedrijfseconomische invalshoek hanteren we ook financiële indicatoren om zo naast de economische prestatie ook te kunnen meten wat de boer onder de streep overhoudt. Dit doen we allereerst door simpelweg te kijken naar het (fiscaal) resultaat uit de winst- en verliesrekening. Daarnaast rekenen we het inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid uit. Deze indicator wordt veelvuldig binnen de agrarische sector toegepast om zo een indicatie te kunnen geven van het inkomen uit het bedrijf waarmee de eigen onbetaalde arbeid vergoed kan worden. Deze cijfers zijn niet afgezet tegen de referentiegroep die voor de bedrijfseconomische indicatoren gehanteerd wordt, omdat hier niet complete gegevens over financiële baten en lasten van bekend zijn. In plaats daarvan wordt waar mogelijk de studiegroep afgezet tegenover het landelijk gemiddelde.

Fiscaal resultaat winst- en verliesrekening

Het fiscaal resultaat uit de winst- en verliesrekening is de indicator die in een oogopslag de financiële prestatie van een bedrijf in een bepaald jaar weergeeft. Aangezien in deze indicator ook kosten en baten gerelateerd aan financiering worden meegenomen, is de indicator dan ook afhankelijker van bedrijfscontext en bedrijfsgeschiedenis. Daarnaast worden bij het fiscaal resultaat ook incidentele kosten en baten meegenomen.

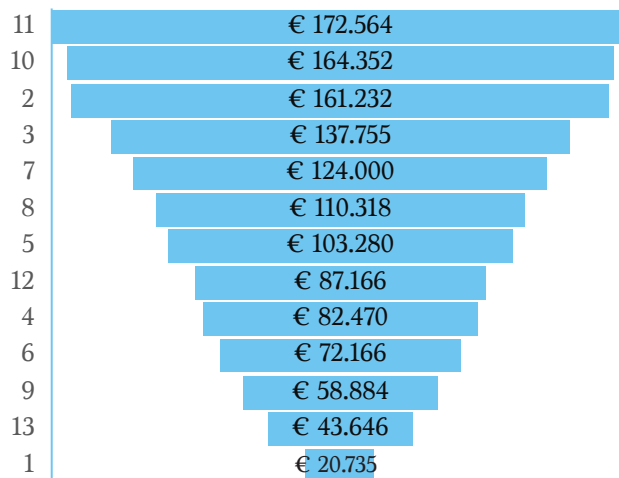
Ook hier valt grote spreiding binnen de groep te observeren. Daarnaast valt op dat de bedrijven die hier het hoogste resultaat behalen, niet per se de bedrijven zijn die ook het hoogste resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf

behalen. Dit illustreert wederom dat het hanteren van een brede invalshoek de mogelijkheid geeft de bedrijven vanuit verschillende perspectieven te benaderen.

Inkomen per onbetaalde oaje

Het inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid is een indicatie van de vergoeding van de eigen arbeid op het bedrijf. Hier is het inkomen per oaje van de studiegroep afgezet tegen dat van het landelijk gemiddelde zoals uitgerekend door Wageningen University & Research, welke in 2020 op €43.000 wordt geschat. Hier zien we dat een overgrote meerderheid van de studiegroep (11 van de 13 bedrijven) beter presteert dan het landelijk gemiddelde. Er is zelfs een uitschieter die een inkomen per oaje behaalt dat 114% hoger is dan het landelijk gemiddelde. In de grafiek is naast het landelijk gemiddelde ook de 20% (€9.000 p/oaje) en de 80% (€68.900 p/oaje) waarneming weergegeven. Hier zien we dat 4 van de 13 boeren uit de studiegroep

Figuur 8: Spreiding fiscaal resultaat winst- en verliesrekening

een hoger inkomen per oase behalen dan 80% van de Nederlandse melkveehouders. De twee boeren die een lager inkomen dan het landelijke gemiddelde behalen, presteren nog steeds hoger dan (meer dan) 20% van de Nederlandse melkveehouders.

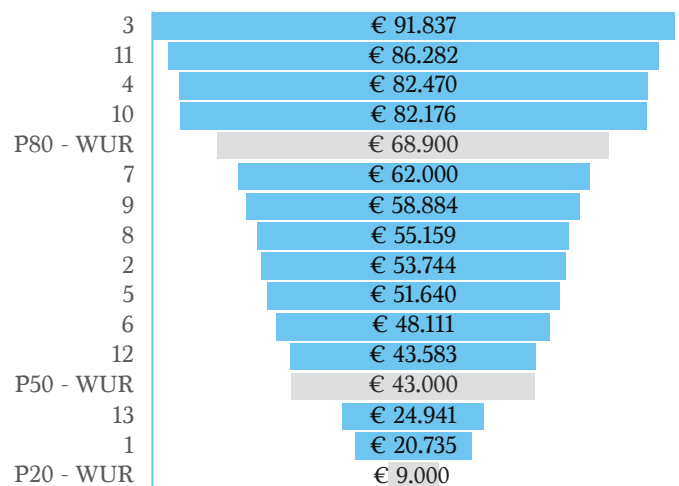
Ander bedrijf, zelfde resultaat?

Als er één ding blijkt uit de resultaten is het dat elk bedrijf anders is. Er is sprake van een grote spreiding en er zijn grote verschillen in bedrijfsvoering, zowel onderling als in vergelijking met de gangbare collega's in de referentiegroep. Toch behalen de deelnemende bedrijven als groep een vergelijkbaar resultaat uit de gewone bedrijfsvoering van hun gehele bedrijf als de referentiegroep. Hoewel er geen allesbepalende verklarende factoren aan te wijzen zijn (ook niet aan de hand van statistische toetsen), suggereren de resultaten toch een aantal conclusies.

Wat allereerst opvalt is dat de meeste bedrijven uit de studiegroep extensiever zijn: van de 13 bedrijven hebben maar 3 bedrijven een hogere intensiviteit dan de referentiegroep, die gemiddeld een intensiviteit van 1,6 koeien per hectare kent (figuur 10). Naast dat de meeste boeren een lagere intensiviteit kennen, hebben de meeste boeren uit de studiegroep ook een fors lagere melkproductie, waar ze wel een hogere melkprijs voor ontvangen (zie figuur 11). Deze hogere melkprijs is met name te verklaren doordat 11 van de 13 boeren uit de studiegroep op biologische of biologisch-dynamische manier melk produceert en levert. Deze zijn in figuur 11 groen gemarkeerd, de gangbare bedrijven zijn in het blauw gemarkeerd.

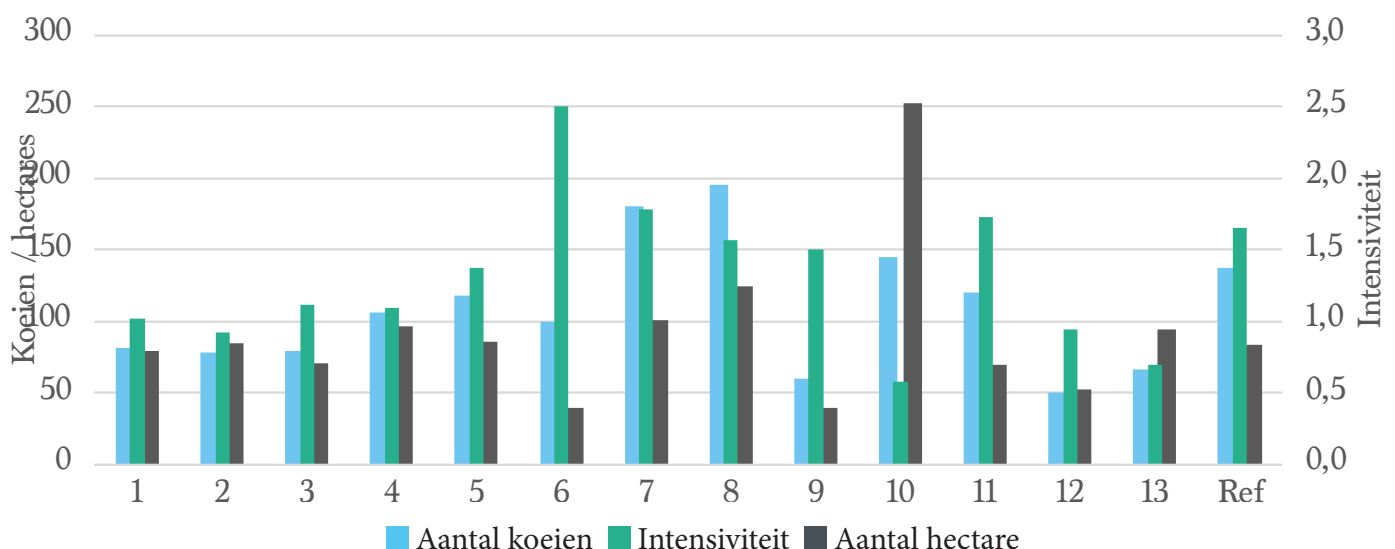
Bij de start van deze studie was één van de hypotheses dat

Figuur 9: Spreiding inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid

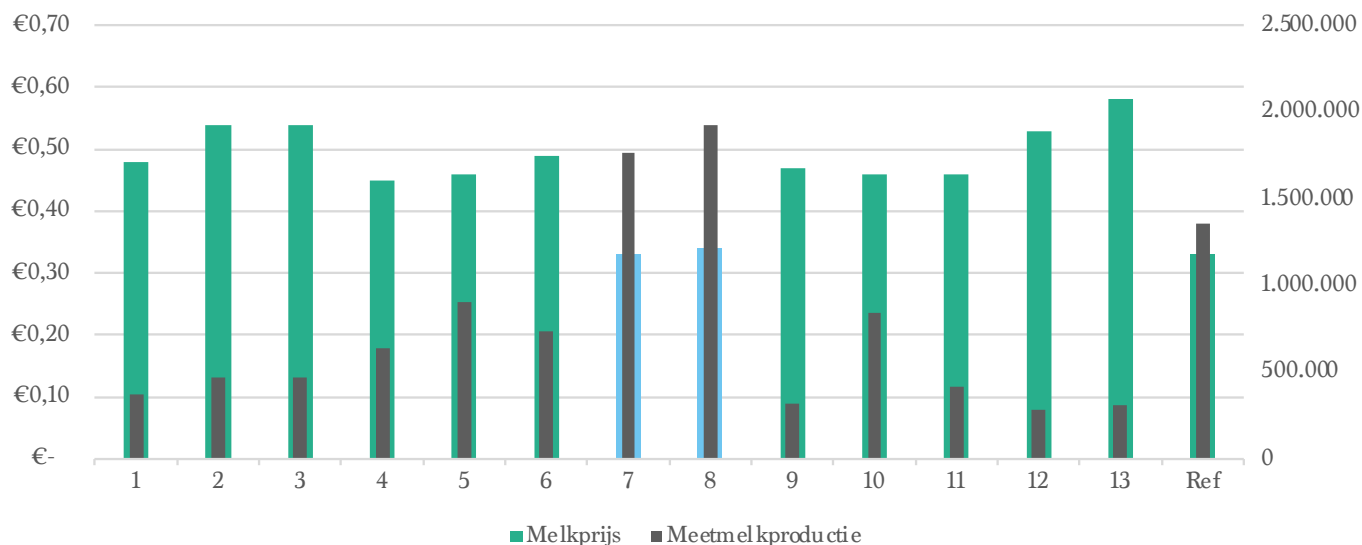

natuurinclusieve bedrijven lagere kosten maken doordat zij minder gebruik maken van externe inputs als krachtvoer, kunstmest en minder kosten hebben aan veevoorzorging. De verwachting was daarom ook dat deze boeren ook lagere toegerekende kosten hebben. Van de boeren uit de studiegroep hebben 11 boeren lagere toegerekende kosten op bedrijfsniveau dan de referentiegroep (figuur 12). Omdat dit de totale kosten mede worden bepaald door bedrijfsgrootte, wordt ook gekeken naar de toegerekende kosten per koe. Ook wanneer per koe heeft het merendeel van de bedrijven uit de studiegroep (10 van de 13) lagere toegerekende kosten dan de referentiegroep. Binnen de groep hebben de twee gangbare bedrijven met een groter aantal koeien de hoogste toegerekende kosten per koe. De boeren met de laagste toegerekende kosten zijn met name

Figuur 10: Aantal koeien, aantal hectare en intensiviteit per bedrijf

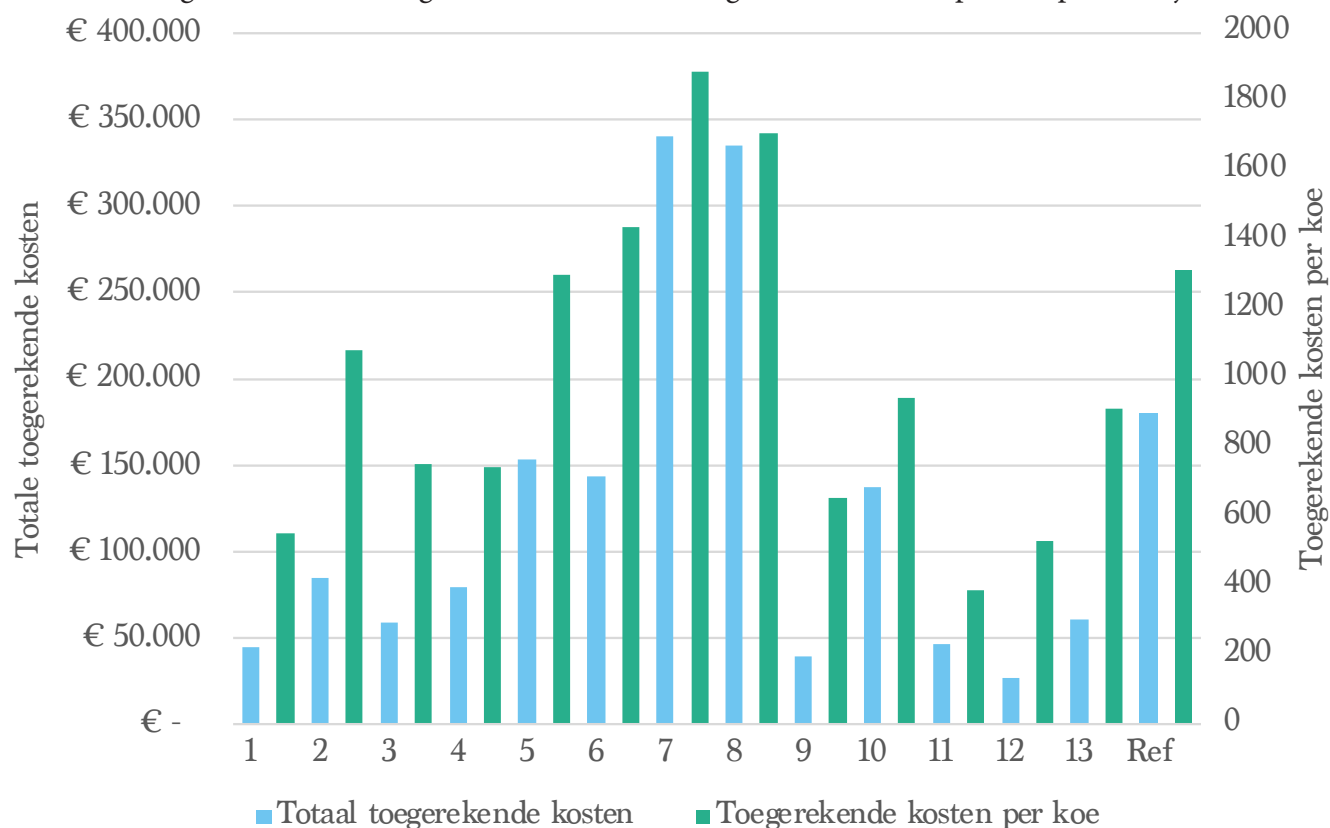
Figuur 11: Melkprijs en melkproductie per bedrijf

boeren met een kleiner aantal koeien, die bijna alleen met gras en ruwvoer worden gevoerd. Door het uitdrukken van de kosten per koe wordt echter geen rekening gehouden met de lagere melkproductie in de studiegroep. Wanneer we de toegerekende kosten uitdrukken per 100 kilogram meetmelk, is te zien dat de referentiegroep in het midden van de spreiding van de studiegroep scoort (figuur 13). Ondanks de fors lagere melkproductie, realiseren 6 boeren uit de referentiegroep dus alsnog lagere toegerekende

kosten per kilo melk. Daarnaast ontvangen de boeren uit de studiegroep een hogere melkprijs. Dit suggereert dat boeren uit de studiegroep een hogere marge hebben. Dit voordeel valt deels wel weer weg door de lagere melkproductie, omdat deze marge over minder kilo's meetmelk wordt behaald. Daarnaast moeten ook de niet-toegerekende kosten bij 11 van de 13 bedrijven over een kleiner melkvolume worden verdeeld. Tot slot hebben enkele bedrijven echter nog extra inkomsten van een neventak, waardoor over de hele linie

Figuur 12: Totale toegerekende kosten en toegerekende kosten per koe per bedrijf

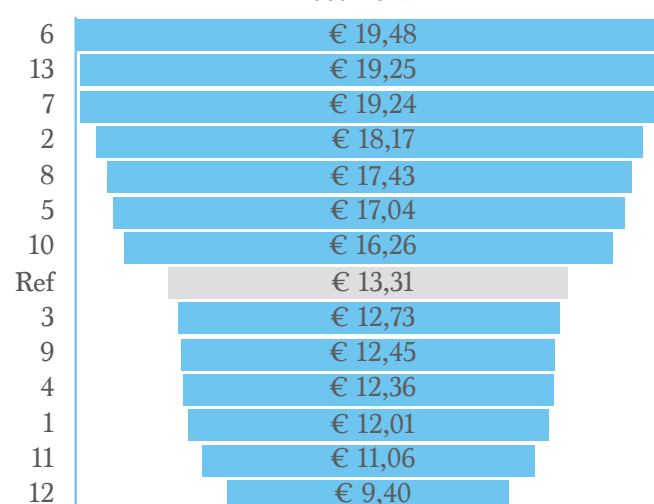

een vergelijkbaar resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf ontstaat. Wanneer gekeken wordt naar het ratio van de totale opbrengsten dat in het resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf stroomt, valt op dat bij de referentiegroep de toegerekende kosten een groter percentage van de totale opbrengsten beslaan dan bij 10 van de 13 bedrijven (figuur 14). Ook is het percentage dat als resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf overblijft procentueel groter bij 9 van de 13 bedrijven uit de studiegroep ten opzichte van de referentiegroep.

Conclusie

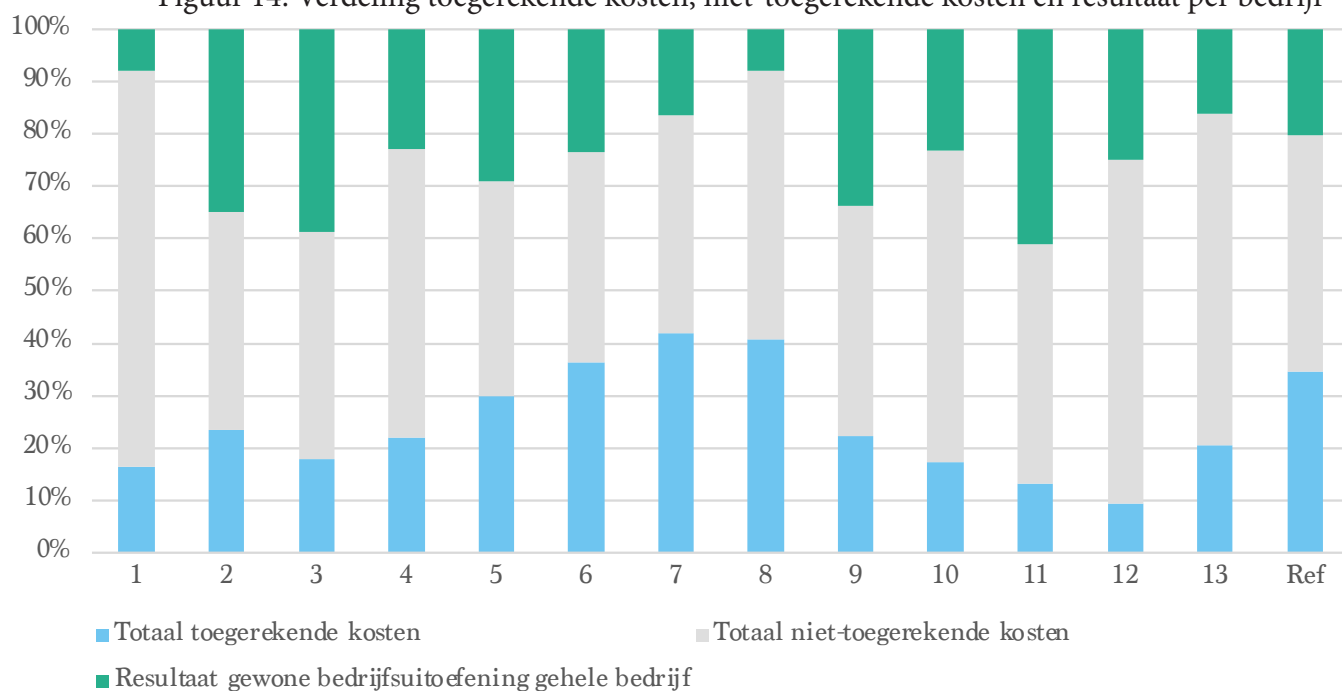
Door het toepassen van de ontwikkelde methodologie is een breed beeld te schetsen van de financiële en economische prestaties van de verschillende bedrijven. Deze brede invalshoek belicht de deelnemende bedrijven op verschillende wijze: zo sluit het saldo aan bij gangbare indicatoren, en geeft het bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat een integrale kijk op de economische prestatie van een bedrijf. De resultaten laten een positief beeld zien: zo lukt het voor het merendeel van de onderzochte bedrijven om een positief bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat te behalen, ook als arbeid en vermogen wordt ingeprijsd. Daarnaast scoort het gros van de natuurinclusieve bedrijven op het inkomen per onbetaalde arbeidsjaareenheid hoger dan het landelijk gemiddelde. Deze studie lijkt dus een positief eerste beeld te geven van het verdienvermogen van natuurinclusieve melkveehouderij. Door de beperkte omvang van de steekproef is hiermee niet te concluderen dat natuurinclusieve landbouw lonender

Figuur 13: Spreiding toegerekende kosten per 100 kg meetmelk

is. Deze studie laat vooral zien dat er een economisch perspectief is voor natuurinclusieve bedrijven. Als deze methodiek op een grotere groep bedrijven wordt toegepast is het mogelijk om meer algemene uitspraken te doen over de rentabiliteit van natuurinclusieve landbouw en om conclusies te trekken over de meest bepalende factoren om te komen tot een kloppend verdienmodel. Daarom wordt iedereen van harte uitgenodigd om deze methodiek zelf toe te passen. Meer informatie om zelf aan de slag te gaan is beschikbaar via <https://wij.land/kosten-batenanalyse>.

Figuur 14: Verdeling toegerekende kosten, niet-toegerekende kosten en resultaat per bedrijf

De boeren achter de cijfers: twee boerenbedrijven uitgelicht

Om de cijfers goed in hun bedrijfscontext te kunnen plaatsen, lichten wij in deze rapportage graag twee deelnemende bedrijven uit die met hun natuurinclusieve prestaties een goede boterham weten te verdienen. Binnen de groep bestaat een grote verscheidenheid aan boeren, die elk op hun eigen manier natuurinclusief produceren en daarbij een ander bedrijfs- en verdienmodel hanteren. Peter en Joost laten zien hoe je op verschillende manieren natuurinclusief kan boeren: bijvoorbeeld gericht op zoveel mogelijk weidegang of met een verbindende neventak.

Peter Oosterhof - Van intensief naar natuurinclusief!

Peter heeft op zijn boerderij in Foxwolde 5 jaar geleden het roer omgegooid: van intensieve boer is hij overgestapt naar een natuurinclusieve vorm van melkveehouderij. Volgens Peter begint het allemaal bij een gezonde bodem: dit is de basis van een gezond productiesysteem. Sinds hij is overgestapt naar natuurinclusief boeren weidt hij meer, en merkt hij op dat er bij zijn koeien minder ziekte is en hij tegelijkertijd bijna geen antibiotica meer gebruikt.

“Ik wil een koe hebben die van gras melk kan maken.”

- Peter laat de koeien 300 dagen per jaar in de weide staan, en doet aan stripgrazen: waarbij hij de draad tot wel vijf keer per dag verzet.
- De grote biodiversiteit van het kruidenrijk grasland, dat niet met kunstmest wordt bemest, leidt tot een hoge drogestofopbrengst.
- Hoewel Peter jaren intensief geboerd heeft, ziet hij een enorm herstel van bodemleven: de bodem is vergevingsgezind.

Aantal koeien	106	Saldo	€271.980
Aantal hectare	90	Resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveetak	€82.667
Intensiviteit	1,1	Resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf	€82.667
Melkprijs	€ 0,45	Bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat	€48.022
Melkproductie per koe per jaar	6.037	Resultaat winst- en verliesrekening	€82.470
Totale meetmelkproductie	639.966	Inkomen per oaje	€82.470

Joost van Schie - Een natuurinclusieve proefboerderij

Al 5 generaties maakt familie van Schie kaas op een eiland in Warmond vlakbij Leiden. Zesde generatie Joost onderzoekt samen met zijn ouders Jan en Roos de relatie tussen koeien, kaas en klimaat. Hoe kunnen die nu en in de toekomst duurzaam blijven samengaan? Zij zien boerderij 'De Eenzaamheid' als een onderzoeksbodem voor natuurinclusieve landbouw waar met nieuwe verdienmodellen en landbouwmethoden geëxperimenteerd wordt.

“Samen werken we aan een regeneratief polderlandschap.”

- De boerderij bestaat uit een melkveehouderij met kaasmakerij en neventakken op gebied recreatie en educatie. Landschaps- en weidevogelbeheer zijn geïntegreerd in de bedrijfsvoering. De komende jaren worden nieuwe dieren en planten geïntroduceerd in de polder om boven- en ondergrondse biodiversiteit te stimuleren en onder andere eieren en thee te produceren.
- In samenwerking met ontwerpers en experts wordt onderzocht hoe kringlopen beter gesloten kunnen worden en hoe het verdienmodel versterkt kan worden.
- Boerderij de Eenzaamheid heeft van alle deelnemende bedrijven de laagste toegerekende kosten, zowel per 100 kg meetmelk, als in totaal, doordat met name voer- en dierenartskosten laag zijn.

Aantal koeien	50	Saldo	€175.828
Aantal hectare	53	Resultaat gewone bedrijfsuitoefening melkveetak	€63.409
Intensiviteit	0,9	Resultaat gewone bedrijfsuitoefening gehele bedrijf	€71.064
Melkprijs	€0,53	Bedrijfseconomisch bedrijfsresultaat	€14.625
Melkproductie per koe per jaar	5667	Resultaat winst- en verliesrekening	€87.166
Totale meetmelkproductie	283.327	Inkomen per oaje	€43.583

Adres

Valschermkade 16
1059 CD Amsterdam

Contact

020 - 26 19 419

Online

info@natuurverdubbelaars.nl
www.natuurverdubbelaars.nl

Vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze publicatie? Neem dan contact op met Daan Groot (De Natuurverdubbelaars) of Jan Maarten Dros (Wij.land).

De Natuurverdubbelaars

Daan Groot
Directeur

Wij.land

Jan Maarten Dros
Programmamanager
Duurzaam Verdienen

06 - 3824 8897

daan@natuurverdubbelaars.nl

06 - 2183 6657

j.dros@wij.land

Dit project is uitgevoerd door De Natuurverdubbelaars, in samenwerking met Alan Accountants & Adviseurs en in opdracht van Stichting Wij.land, Living Lab Fryslân, RVO, Deltaplan Biodiversiteitsherstel en Vogelbescherming Nederland.

Wij willen graag alle deelnemende bedrijven danken en daarnaast de leden van de klankbordgroep: Alfons Beldman (Wageningen UR), Ineke Couwenberg (ABAB Accountants en Adviseurs), Jeen Nijboer (Rabobank), Laura van Rossum (Ministerie van Landbouw, Natuur & Voedselkwaliteit), Henk-Jan Soede (Boerennatuur), Wybren van Stralen (FrieslandCampina), Frank Verhoeven (Boerenverstand).

© 2021 -De Natuurverdubbelaars:
Merlissa Diele & Daan Groot